

7. *Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. N 176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту».*
8. *Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1997 р. N 252 «Про Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом».*
9. *Тимощук О.М.. Оцінка рівня якості туристичних послуг водного транспорту: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.04 / Одеський національний морський ун-т. — О., 2006. — 20с.*
10. *Україна. Атлас залізниць. — К.: ДНВП «Картографія», 2008. — 80 с.*
11. *Яковчук О.В. Оцінка туристичного потенціалу України // Географія та туризм: наук. зб. / ред. кол.: Я.В. Олійник (від. ред.) та ін. — К.: Альтер-Прес, 2010. — Вип. 10. — 242 с. — С. 57-65.*
12. <http://www.sit-trans.com/?action=distance>
13. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. http://www.uz.gov.ua/?m=info.info_posagiriv.rozklad_ruhu&lng=uk

УДК 795.6

Колотуха О.В.

ГЕОГРАФІЧНА ОЦІНКА ТУРИСТСЬКО-СПОРТИВНИХ МАРШРУТІВ УКРАЇНИ

Статтю присвячено розгляду проблем географічної оцінки компонентів природного середовища, які впливають на визначення категорій складності туристсько-спортивних маршрутів. Розглянуті туристсько-спортивні можливості України.

Статья посвящена рассмотрению проблем географической оценки компонентов природной среды, которые влияют на определение категорий сложности туристско-спортивных маршрутов. Рассмотрены туристско-спортивные возможности Украины.

The article is sanctified to consideration of problems of geographical estimation of components of natural environment, that influence on determination of categories of complication of tourist-sporting routes. Considered tourist-sporting possibilities of Ukraine.

Постановка проблеми. Полеміка щодо визначення категорій складності маршрутів туристсько-спортивних походів з різних видів спортивного туризму серед туристського загалу України на сьогоднішній день досягла апогею. Якщо до 2001 року туристи України користувалися ще радянським класифікатором туристських спортивних маршрутів, де територія України була явно обділена, то з грудня 2001 року фахівцями спортивного туризму був розроблений власний класифікатор. Діючий на сьогодні Перелік класифікованих маршрутів туристсько-спортивних походів по Україні затверджено постановою Президії Федерації спортивного туризму України від 8.12.2001 року [1]. До Переліку включено маршрути таких видів туризму та категорій складності (к.с.): пішохідні II-III к.с., лижні II-IV к.с., гірські I-II к.с., водні II-IV к.с., велосипедні II-V к.с., вітрильні I-V к.с., автомобільні I-II к.с., мотоциклетні I-V к.с. та спелеологічні I-IV к.с. За деякими видами туризму відсутні маршрути I к.с., тому що визначення складності таких маршрутів є доступним маршрутно-кваліфікаційним комісіям будь-якого рівня (це

стосується і всіх ступеневих маршрутів для дитячо-юнацьких туристських походів).

Аналіз сучасного стану. Дійсно незалежність України змусила фахівців подивитися на туристсько-спортивні можливості України більш прискіпливо і детально. Скептикам можна відповісти, що ці можливості дійсно збільшилися. Так, наприклад, для туристів-лижників, пішохідників та гірників у зв'язку з послабленням прикордонного режиму відкрився для проходження Мармароський хребет в Карпатах, який має альпінотипні форми рельєфу. У водному туризмі завдяки освоєнню нової тактики проходження складних перешкод на каяках відкрилися для проходження проходження малі, але технічно складні річки Карпат. Не зупиняють пошук нових печер та продовження старих туристи-спелеологи тощо.

Ряд туристських районів України недооцінювався, як це не дивно, у зв'язку з відсутністю даних по цих районах, тому що всі погляди туристів-спортсменів були направлені на схід – на Кавказ, Памір, Тянь-Шань, Алтай, Урал, Саяни, Камчатку тощо. Ну, наприклад, автор як фахівець-географ і турист-лижник, не може погодитися із сучасною оцінкою лижних туристських можливостей Українських Карпат російськими фахівцями. Так вони оцінюють максимальні можливості Карпат III к.с. поряд зі російськими районами – Карелією, Ленінградською, Вологодською областями, Південним та Середнім Уралом. Навіть з точки зору географії така оцінка, м'яко кажучи, не професійна. А з точки зору спортивного лижного туризму й поготів, коли для проходження лижних маршрутів в Карпатах застосовується практично весь арсенал техніки туризму – рух в «кішках», наведення перил, робота в зв'язках, складне орієнтування. Додати сюди значну потенційну лавинну небезпеку, складні погодні умови й організацію ночівель на хребтах і стане зрозуміло, що така оцінка є заниженою.

На сьогоднішній день категорія складності будь-якого туристського спортивного походу по території України визначається шляхом порівняння його маршруту з класифікованими маршрутами, розробленими для даного регіону та переліками класифікованих локальних перешкод (вершин, перевалів, порогів, печер тощо). Технічна складність, різноманітність та характер перешкод у поході даної категорії складності повинні бути не нижчі, ніж для класифікованих маршрутів тієї ж категорії складності у даному районі.

Більшість видових комісій Федерації спортивного туризму України поставили собі за мету розробку маршрутів вищих категорій складності саме на теренах України. Уже розроблені маршрути V к.с. з велосипедного, лижного, спелеологічного, мотоциклетного, вітрильного туризму, IV к.с. з елементами V к.с. з водного туризму. І лише пішохідний та гірський туризм не мають у межах України відповідної ресурсної бази.

Мета дослідження. Метою дослідження є туристсько-спортивна оцінка окремих компонентів природного середовища, які визначають складність туристських спортивних маршрутів.

Виклад основного матеріалу. Спортивний туризм користується в основному тими ж ресурсами, що й оздоровчий, але на відміну від останнього для нього особливо привабливими є не сприятливі та комфортні сторони цих ресурсів, а близькі до екстремальних, такі, що знаходяться на межі можливостей для даної конкретної групи туристів або близькі до неї. Так, наприклад, у гірських подорожах привабливим є важкопрохідний рельєф, в той же час ці подорожі здійснюються у найкомфортніший кліматичний період. В лижних подорожах і рельєф, і кліматичні умови суттєво відрізняються від інших видів спортивної рекреації.

Таким чином визначальними ознаками категорійності туристського спортивного маршруту з будь-якого виду туризму є певні *компоненти природного середовища*, що в кінцевому випадку і визначають ту чи іншу категорію складності. Тому слід зупинитися на туристсько-спортивній оцінці окремих компонентів природного середовища.

Орографічна оцінка території використовується при класифікації пішохідних, гірських, лижних, велосипедних та автомотомаршрутів за категоріями складності за допомогою такого морфометричного показника як перепад висот. Вона характеризує район подорожі та фізичні зусилля туристської групи з точки зору конкретно вибраного маршруту. Показниками орографічної оцінки виступають вершинна та базисна поверхні.

Вершинна поверхня – це умовна поверхня, яка у просторі торкається лінії вододілів. *Базисна поверхня* – це умовна поверхня, яка торкається тальвегів долин відповідних порядків. Різниця висот між цими поверхнями відповідає відносній висоті сучасного рельєфу. Це значення використовується як показник перепаду висот даної місцевості. Крім того, необхідно знати середній показник перепаду висот певного туристського району. В цьому випадку зручно користуватися різницею вершинної та базисної поверхонь. Ця різниця дає уяву про енергію рельєфу, яка визначає у свою чергу кількість енергії, що витрачають туристи при доланні даного перепаду висот.

Оцінка кліматичних умов для туристсько-спортивної діяльності передбачає визначення характеру погоди для різних сезонів і у зв'язку з цим – умов організації туристських походів, гігієнічні вимоги до одягу та взуття, строки проведення туристських походів тощо. Відділом кліматології Інституту географії АН СРСР була рекомендована система методів, що базуються на оцінці погоди та клімату для туристсько-рекреаційної діяльності. Серед них розглядаються такі – температура повітря, тривалість безморозного (для лижного туризму – морозного) періоду, вологість, кількість опадів, небезпечні природні явища.

Важливим показником, який характеризує кліматичні особливості територій, є температура повітря. До сприятливих для спортивного туризму віднесені дні без опадів, із середньодобовими температурами понад +10°C. Дні із середньодобовими температурами понад +15°C із

безхмарною впродовж доби або хмарною вночі, але без опадів, погодою віднесені до особливо сприятливих або комфортних.

Період із найбільш сприятливими для літніх видів туризму температурними умовами (+15-+20°C) у межах України різко коливається. Якщо для Південного берега Криму цей період становить 160-240 днів, для низовинної частини Закарпаття – 120-130 днів, в Карпатському низькогір'ї – 30-60 днів, то в середньогірній частині Карпат він повністю відсутній. Загалом сприятливий період для літніх видів туризму коливається від 3 (у гірських районах) до 9 місяців (на Південному березі Криму). В середньому по Україні цей період становить 5-6 місяців. Загалом по Україні в комфортний період на сприятливі дні припадає 80% днів, в тому числі 40% – на комфортні типи погоди.

До сприятливих для лижного туризму віднесені дні з помірно морозною погодою (до -12°C) та морозною погодою (до -22°C), але без вітру. Обов'язкова також наявність стійкого снігового покриву необхідної висоти. Однак у зимовий період обов'язково слід враховувати співвідношення температури повітря щодо швидкості вітру. Оцінка температури повітря щодо швидкості вітру представлена в табл. 1 [2].

Таблиця 1.
Оцінка температури повітря щодо швидкості вітру [2]

Швидкість вітру, м/год	Фактична температура, °C													
	+4	+2	-1	-4	-7	-9	-12	-15	-18	-20	-23	-26	-29	-32
	Еквівалентна температура із врахуванням сили вітру, °C													
0,8						-	-	-	-	-	-			-
1,5				-7	-9	12	15	18	20	23	26			35
2,5			-4	-	-	-	-	-	-	-	-			-
3,0		-1	-9	12	15	18	23	26	29	32	37			46
4,0		-6	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-
5,0	+2	-9	12	18	20	23	29	32	34	40	43			54
6,0	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-
7,0	-4	12	15	18	23	26	32	34	37	43	46			60
	-7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-29	-32	-
	-9	12	18	20	26	29	34	37	43	46	51	-40	-43	62
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-46	-51	-
	12	15	18	23	29	32	34	40	46	48	54	-51	-54	65
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-54	-60	-
	12	15	20	23	29	34	37	40	46	51	54	-57	62	68
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-60	-62	-
	12	18	20	26	29	34	37	43	48	51	58	-60	-65	70

	<i>Незначна небезпека обмороження</i>	<i>Зростаюча небезпека обмороження (може настати протягом 1 хв.)</i>	<i>Значна небезпека обмороження (може настати протягом 30 сек.)</i>
--	---------------------------------------	---	---

Примітка. Збільшення швидкості вітру більш ніж 7 м/сек має незначний додатковий ефект

Зимові види туризму пов'язані з певними вимогами до кліматичних умов, які зумовлені специфікою зимової рекреаційно-туристської діяльності, тобто наявністю снігового покриву. Зимовий період із середньодобовими температурами нижче 0°C на території України має різну тривалість. На Південному березі Криму цей період практично відсутній, на іншій території країни він коливається від 2,5 до 4-5 місяців (Карпати). Проте, враховуючи, що найбільш популярним видом зимового відпочинку є лижний туризм, для якого необхідний відповідний рельєф, то більша частина України не придатна для цього виду туристсько-спортивної діяльності.

Найбільш сприятливими територіями для зимових видів туризму є гірські райони Карпат, частково Криму. Тривалість залягання снігового покриву в Карпатах становить 5-6 місяців, а його товщина – 10-35 см, що створює сприятливі умови для організації зимових видів спорту. За період із середини листопада до середини квітня спостерігаються найбільш сприятливі температурні умови. Приблизно 70% днів цього періоду мають сприятливий тип погоди. Період із високим сніговим покривом (10-35 см) становить близько 75% тривалості періоду зі сприятливими для зимових видів спорту температурним і вітровим режимами. В низькогір'ї цей період триває із середини грудня до кінця березня, а в середньогір'ї – із початку грудня до середини квітня.

У Кримських горах зимовий період триває 100-115 днів, сніговий покрив менший, часті відлиги, зимові температури вищі. Тому цей район менш придатний для розвитку зимових видів туризму.

З точки зору безпеки проведення туристсько-спортивних походів значна увага повинна приділятися небезпечним атмосферним явищам. Це – тумани, зливи, грози, сильний вітер, пилові бурі.

Розподіл туманів залежить від широти місця походу, рельєфу, близькості до водойм. За кількістю днів із туманами територію України можна розділити на три частини: гірські райони (150 днів і більше), височини (70-100 днів) та низовинні райони (менше 60 днів на рік).

Грози, зливи та повені являють значну небезпеку для походів. Вони виникають при високій температурі вологого повітря влітку, особливо в червні та липні місяці. Середня тривалість періоду з грозами становить 140-160 днів.

Грізну небезпеку під час лижних та частково гірських туристсько-спортивних походів становлять такі природні явища, як снігові лавини, які щорічно спостерігаються у Карпатах та рідше в Кримських горах. Для сходу снігових лавин необхідні певна снігова маса та сприятливі цьому кліматичні та орографічні умови. Одним із головних факторів утворення снігових лавин є снігопад з інтенсивністю 10 мм (у перерахунку на шар опадів) за добу і більше. Іншими метеорологічними факторами, що спричиняють утворення лавин є: інтенсивна сонячна радіація, яка зменшує міцність снігу; снігопади з хуртовинами; дощ, що випав на поверхню снігу; зміна температури повітря в той чи інший бік на 2° під час снігопаду.

Туристсько-географічна оцінка водних об'єктів є складовою комплексної оцінки природних факторів, що визначають категорію складності туристського маршруту. Враховуються такі показники як густота річкової мережі, водність річок, а для визначення термінів проведення туристських походів, в першу чергу, водних – льодовий режим на річках.

Спроби туристського районування в Україні вже робилися [3]. Однак автор запропонував власний варіант. З врахуванням туристсько-спортивної оцінки окремих компонентів природного середовища на теренах України можна виділити *4 типи районів проведення туристсько-спортивних походів*:

- райони проведення пішохідних та лижних походів II-IV к.с., гірських походів I-II к.с., класифікаційних ділянок маршрутів IV-V к.с. велосипедних та мотоподходів. Цьому рівню відповідають окремі найвищі карпатські хребти – Чорногора, Свидовець, Мармароський масив, окремі ділянки Горган;
- райони проведення пішохідних та лижних походів до II к.с., класифікаційних ділянок маршрутів III-IV к.с. велосипедних та мотоподходів, Цьому рівню відповідає значна частина Карпат та Кримських гір із висотами від 800 м над рівнем моря. Сюди також можна віднести північні райони Українського Полісся, де, на думку автора, завдяки наявності протяжних перешкод можна проводити пішохідні та лижні маршрути до II к.с.;
- райони проведення пішохідних та лижних походів до I к.с. включно, класифікаційних ділянок маршрутів I-II к.с. велосипедних та автмото-походів. Цьому рівню відповідає більша частина території України;
- райони проведення спелеологічних походів (Поділля, Буковина, гірський Крим, Причорномор'я).

В окремі специфічні лінійні рекреаційно-туристські системи можна виділити маршрути водних туристсько-спортивних походів I- IV к.с. по річках України та акваторії озер, водосховищ й прибережних ділянок Азовського та Чорного морів для здійснення вітрильних туристських походів I-V к.с.

Висновки. Таким чином, туристсько-географічна оцінка туристсько-спортивних маршрутів у різних районах України є надзвичайно важливою компонентою категорювання таких маршрутів, визначення потенційних туристсько-спортивних можливостей різних видів туризму, в тому числі і гірського, для розвитку якого на території України є відповідні компоненти природного середовища, які можна якісно та кількісно оцінити.

1. Перелік класифікованих туристських спортивних маршрутів України // Спортивний туризм. – К.: Федерація спортивного туризму України. – 2002. – № 2. – С. 10-38.
2. Pfeiffer D. Your Body and Cold. Ski, 1979, vol. 43, № 6. – 88 p.
3. Туристско-географическое районирование Украины: учеб. пос. / [А.Я.Булашев, Ю.Ф.Кобченко, С.М.Зеленин, С.А.Токарь] – Харьков: ХаГИФК, 1998. – 26 с.

УДК 911.3

Бойко І.Д.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОРІВНЯННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ, ПЕРСПЕКТИВНИХ ДЛЯ РОЗВИТКУ СПА ТУРИЗМУ

Проаналізовано тенденції розвитку поліфункціональних закладів лікувально-оздоровчого туризму нового типу – спа. Виявлено перспективні регіони України. Визначено спектр пропозицій спа-готелів, частково охарактеризовано попит на оздоровчі послуги. Окреслено перспективи розбудови мережі спа-готелів провідних курортних областей.

Проанализированы тенденции развития полифункциональных предприятий лечебно-оздоровительного типа нового поколения – спа. Выявлены перспективные регионы Украины. Определен спектр предложений спа-отелей, частично охарактеризован спрос на оздоровительные услуги. Начертаны перспективы расширения сети спа-отелей ведущих курортных областей

The analysis of tendencies of further development of the polyfunctional institutions for health-improving tourism of the new type, i.e. SPA, has been made. The regions of Ukraine with prospects for such development have been detected. For the said regions, the analysis has been made to estimate the facilities offered by the hotels as well as the partial demand for such services. The prospects of development of the SPA-hotels in the leading resort regions have been defined.

Постановка проблеми. В Україні, як і в усьому світі, підвищується популярність спа (spa). Зростання уваги до цього напрямку «подорожей за здоров'ям» зумовлена кількома обставинами.

З одного боку, профілактика взагалі та на етапі санаторно-курортного лікування, є одним з важливих напрямків вдосконалення системи охорони здоров'я в Україні. Сьогодні можливість збереження здоров'я практично здорової людини, яка передбачає, в тому числі, впровадження новітніх технологій, доповнених спа-програмами, дозволяє змінити ментальність, сформувані у населення прагнення до досягнення